

Jerzy Nosowski

"Islam", John Alden Williams, New York 1961 : [recenzja]

Collectanea Theologica 34/1-4, 206-208

1963

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

buty boskie — Surata 2), pielgrzymki, historii patriarchów i proroków biblijnych, historii objawienia poprzez Księgi — Biblię i Koran, sąd ostateczny i zagadnienia eschologiczne, problematyka kary. Dermenghem przytacza też w obszernym zakresie fragmenty Koranu traktujące o Jezusie Synu Maryi (parafrazy apokryfów chrześcijańskich).

Po kilku 'wierszach mistycznych' autor przechodzi do cytowania fragmentów z ahādīt, o życiu Mahometa, o religii prawdziwej, o poście, o raj, o osobie Hadiġy (żony Mahometa), o sprawiedliwości itp.

Dalsze fragmenty wypisów z literatury dotyczą nauk prawnych. Dermenghem przytacza Ibn Halduna — O źródłach prawa muzułmańskiego, Abu Hudġa — Pięć Filarów, a następnie cytuje urywki z dzieła Al-Ġazalego (którego krótki życiorys załącza) — Księgi miłości Boga, Sidi Abderrahmana — O zasługach z recytacji Koranu, Omara Ibn- Farida — największego poety mistycznego arabskiego (także z załączonym życiorysem) — O miłości mistycznej; poety perskiego Ġami'ego — O pięknie absolutnym, Farid-Ed-Dina Attara — poety perskiego z 13 w., Ibn Arabiego — filozofa z 13 w., — Ġalal-Ed-Dina Rumi, twórcy sławnego Mevlevi czyli Derwiszów tańczących. Na zakończenie Dermenghem przytacza kilkanaście 'sentencji, anegdot i wierszy' różnych autorów muzułmańskich.

Cytowane fragmenty dzieł klasycznych autorów muzułmańskich ilustrowane są w książce Dermenghema licznymi interesującymi reprodukcjami miniatur arabskich i perskich z różnych okresów rozwoju sztuki i islamu.

Praca Dermenghema jest zwięzłą, jakkolwiek wyczerpującą syntezą najważniejszych zagadnień związanych z religią islamu i życiem muzułmanów zarówno w historycznym rozwoju jak i w strukturze współczesnej. Autor nie powstrzymuje się od własnych refleksji i interpretacji, choć je ujmuje w sposób powściągliwy i może nawet niezbyt wnikliwy. Jednakże w proporcji do swych zamierzeń czyni to w sposób zadawalający. Dziełko to posiada wartość nie tyle dla specjalistów — islamistów i historyków religii — z uwagi na ogólne, syntetyczne potraktowanie tematyki islamu — ile dla szerszych warstw czytelników zainteresowanych islamem ze względu na ożywienie się kontaktów ze światem muzułmańskim w ostatnich czasach. Popularny charakter książki zaznacza się także w jej żywym, łatwym języku oraz w atrakcyjnych ilustracjach.

Jerzy Nosowski

John Alden Williams, *Islam*, New York 1961.

Zainteresowanie krajami arabskimi w ostatnich latach sięga nie tylko zakresu zagadnień polityczno-społecznych, ale i historyczno-kulturalnych. Kultura arabska zaś przeniknięta jest religią islamu, islam bowiem jest

czymś więcej aniżeli religią formalną: jest to integralna droga życiowa. Jedną z prób charakterystyki tych problemów szczególnie zaś wyjaśnieniem wpływu religii islamu na życie polityczno-społeczne krajów muzułmańskich, jest rozprawa Williamsa, wykładowcy historii islamu w Instytucie Studiów Islamistycznych na Uniwersytecie Mc-Gilla w Montrealu, absolwenta Uniwersyteu w Arkanzas i Princeton (doktora filozofii), studiującego także na Amerykańskim Uniwersytecie w Bejrucie i na Uniwersytecie w Monachium, a następnie stypendysty po doktoracie z funduszków Fulbrighta, Rockefellera i Amerykańskiego Ośrodka Badań w Kairze oraz innych ośrodków dla badań nad cywilizacją islamu. Monografia Williamsa o islamie obejmuje w sześciu rozdziałach podstawowe zagadnienia związane z genezą i zasadniczymi wytycznymi tej stosunkowo najmłodszej z wielkich religii apokaliptycznych: poprzez charakterystykę podstawowego źródła islamu, Koranu oraz osoby jej rzeczywistego autora Mahometa (Muhammada), autor obrazuje istotne idee doktryny religijnej, praktyki rytualne, a następnie kierunki w nauce muzułmańskiego prawa i teologii, najwybitniejsze pozycje z zakresu literatury mistycznej islamu i wreszcie przedstawia historyczny rozwój najważniejszych odłamów, sekt powstałych w łonie islamu w ciągu wieków.

Układ przyjęty przez Williamsa jest zasadniczo zbieżny z tradycyjnymi opracowaniami zagadnień islamu. W porównaniu zaś z ostatnio opublikowanymi pracami na tenże temat (jak np. Grunebauma czy Dermenghema) dzieło Williamsa jest raczej zwięźlejsze i bardziej ograniczone do cytowania tekstów źródłowych bez uciekania się do większych, oryginalnych syntez czy wniosków osobistych autora.

Omówienie Koranu w rozdz. I oparte jest na licznych cytatach z tej księgi, natomiast życiorys i charakterystyka Mahometa — na nielicznych danych z Koranu oraz tradycji muzułmańskiej. W trzecim rozdziale Williams przechodzi do zobrazowania systemu doktrynalnego islamu: poprzez charakterystykę instytucji studium prawa muzułmańskiego (šaria) oraz jego zachowania (sunna) przez uczonych (ulama') i prawników (fuqahā'), nauczycieli prawa, poprzez opis prawa rytualnego aż do pięciu głównych zasad wiary (filarów) islamu Williams przechodzi do zagadnień historycznej organizacji społeczności religijno-politycznej Arabów po śmierci Mahometa.

Rozdział czwarty poświęcony jest wewnętrznej, duchowej treści religii islamu oraz strukturze społeczności muzułmańskiej. Autor charakteryzuje kolejno poszczególne kierunki mistycyzmu dzieląc je na grupy: ascetyków, ekstazyków oraz cytując fragmenty poezji mistycznej wybitniejszych pisarzy mistycznych.

Rozdział piąty zatytułowany jest Kalām', orzeczenie teologów. Williams omawia kolejno poglądy najwybitniejszych teologów islamu z wczesnego okresu rozwoju tej religii, cytując najbardziej charakterystyczne fragmenty ich dzieł.

Ostatni, szósty rozdział obejmuje zagadnienie sekt w łonie społeczności

muzułmańskiej, przeciwstawiających się sunnitom czyli tradycjonalistom i uważanych przez tych ostatnich za odstępców.

Dzieło Williamsa jest raczej systematyzacją zagadnień ilustrowanych odpowiednimi cytatami z tekstów oryginalnych muzulmańskich. Całość książki możnaby zaliczyć do jednego z przyczynków w zakresie historii literatury muzulmańskiej o charakterze monograficznym ze szczególnym uwzględnieniem tematyki teologicznej i mistycznej islamu. Styl i język książki jest łatwy, prosty i zwięzły jednakże zbyt wiele przeładowanie cytatami tekstów źródłowych czyni pracę mało oryginalną, jakkolwiek w pewnej mierze pożyteczną dla tych, którzy pragną rozpocząć bliższe studia nad religią islamu.

Jerzy Nosowski

Arthur Jeffery, *A reader on Islam, Passages from standard Arabic writings illustrative of the beliefs and practices of Muslims*, Hague 1962, 678

Reader on Islam — to zbiór wypisów z najbardziej charakterystycznych i symptomatycznych tekstów źródłowych — z Koranu i tradycji muzulmańskiej dokonany przez Artura Jeffery i zaopatrzony przez tegoż uczonego krótkimi komentarzami wprowadzającymi do poszczególnych fragmentów. Wybór tekstów został dokonany przez muzulmanów dla uniknięcia niebezpieczeństwa eksponowania takich fragmentów, które przez nie-muzulmanów mogły by być uważane niesłusznie za najbardziej reprezentatywne dla islamu.

Celem książki jest umożliwienie badaczom islamu, zwłaszcza historykom literatury muzulmańskiej i przedstawicielom historii porównawczej religii — dokładniejszego wglądu i zrozumienia systemu religijnego, który odznacza się zdolnością trwałego utrzymywania licznych zwolenników i stałego pozyskiwania nowych wyznawców, systemu, który jednocześnie przez nie-muzulmanów bywa częstokroć niezrozumiały i traktowany niesprawiedliwie.

Wszystkie fragmenty wypisów dokonane zostały bezpośrednio z oryginalnych tekstów arabskich. Książka jest pierwszą tego typu i jako taka stanowi cenną pozycję zwłaszcza dla tych studiujących islamistykę, którzy z różnych względów nie mają dostępu do pierwotnych tekstów arabskich.

Poszczególne fragmenty wypisów poprzedzone są przedmowami A. Jeffery a następnie — tablicą dat obejmujących najważniejsze wydarzenia w dziejach islamu.

Reader on Islam obejmuje następujące grupy przekładów tekstów źródłowych: Koran (z 4-ch okresów powstawania tej księgi: wczesno,